

Al-Burz

2022, 14(01), pp 26-32; ISSN: 2071-9477 (print); ISSN: 2521-408X (online)

<http://alburz.uob.edu.pk/journal/index.php/alburz/index>

براہوئی افسانہ کی ترقی پسندی نا رجحان The trend of progressivism in Brahui fiction

Naseebullah Sagar

M.Phil scholar in Brahui

naseebsagar47@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.54781/abz.v14i1.277>

Received: February 27, 2022; Accepted: Jun 09, 2022; Published: Jun 30, 2022

Keywords:

Brahui fiction, progressive, traqi pasand, Afsana.

SCAN ME

Abstract

Fiction has a great significance in literature. It dates back to the 19th century. The Russian revolution put a profound effect on it. Thus, fiction got a great value in literature. This research article describes tendency and impacts of "Taraqi Pasandi" in Brahui fiction (Taraqi Pasand Movement as a reflection of the revolution). The Traqi Pasand Movement not only influenced Urdu literature, especially fiction, but it also brought a dramatic change in South Asian literature, including regional literature. Brahui fiction also depicted concept wherein the economic inequality and feudal system affected the regions including the land of Balochistan which was also was a victim of similar problems. As a resistance, Brahui fiction represented the concept of "socialism" and "Marxism" and condemned the feudalism, which is a big hurdle in the way of progress of the society, mainly focusing on the message of peaceful coexistence of the communities within a diverse society.

چائنڈاری (Introduction)

افسانہ، داستان او قصہ غاتا خابوت آن تعلق تخک - بنیادی وژٹ دانا گڑغاگ ہموکان بنگ او - وخت او حالات نا وژٹ افسانہ نا رنگ و دروشم ہم بدل مرسہ کرینے۔ روسی انقلاب او مارکسزم نا نظریہ ہراڑے مچا دنیا نا معاشی زندگی اے متاثر کرے ہموڑے ادب نا پڑا ہم بھلو ائرس شاغا - خاص وژٹ افسانوی دنیا اے بہاز متاثر کرے - دا انقلاب نا اثراک خڑک او مرانا علاقہ غاتیا او او فتا ادب آ بازبھلو اس شاغا۔ دا انقلاب اردو ادب اے ہم متاثر کرے - ترقی پسند تحریک تینا وجود تون مارکسزم نا نظریہ اے تسلیم کرے - اردو ادب اے اسہ پوسکنو دروشم اس ترقی پسند تحریک نا سوب آن رسینگا - کل آن زیات دا تحریک افسانہ اے ہرا ہندے تس او نا اثراک علاقائی زبان آتا ادب آ ہم بھلو نقش اس الار۔ ہندا تحریک نا اثراتیان براہوئی افسانہ ہم متاثر خننگک - براہوئی افسانہ غا ہم ترقی پسند تحریک نا اثراک خننگرہ -

دا ریسرچ آرٹیکل نا مسخت ہم ہندا اے کہ دا گڑا غا تحقیق کروئی اے کہ براہوئی افسانہ غاتی ترقی پسندی نا رجحان ارا حد اسکان خننگک - یا براہوئی افسانہ ادب برائے زندگی نا اخس ترجمانی اے کیک ---؟ براہوئی افسانہ کی ترقی پسندی نا اثراک اخس دو بریرہ ---؟ انتے کہ براہوئی افسانہ نا آغاز ہموتم مس ہرا تم ترقی پسند تحریک جم جوش ٹی اس - ارٹیمیکودا گڑا غا تحقیق کننگک کہ براہوئی افسانہ نا ترقی پسند تحریک یا ترقی پسند افسانہ تو انت سیالی اے ---؟ براہوئی افسانہ کی ترقی پسندی نا رجحان شعوری

وژٹ وجود تخک یا لاشعوری وژٹ دا گڑا غا تحقیق کنگک کہ براہوئی افسانہ ٹی ترقی پسندی نارجھان اخس و ارا دروشم ات ساڑی اے۔

پٹ و پولی وژ (Research Methodology)

"براہوئی افسانہ ٹی ترقی پسندی نارجھان" دا ریسرچ آرٹیکل کن پٹ و پول نا ہرا وژو ڈول آن کاریم آن ہلنگانے اوفک داوڑی او۔ ریسرچ نا وژو ڈول بیانہ طریقہ (Descriptive) آن کاریم ہلنگانے۔ ہندن داڑے ریسرچ نا وژو ڈول (Qualitative) یعنی معیار نا جاچ ہلنگانے۔ مواد مچ کنگ و ریسرچ کن ثانوی (Secondary source) ذرائع آن کمک ہلنگانے۔ دا حوالہ ٹی نے افسانہ نا کتابتیا پٹ و پول کنگانے کہ اوفک ترقی پسند تحریک یا مارکسزم آن اخس متاثر او۔ دا تحریک آتا براہوئی افسانہ غانت اثرک او۔ براہوئی افسانہ تودافتا انت سیالی اے؟

براہوئی افسانہ ٹی ترقی پسندی نارجھان

قصہ اوداستان آن بنا مروکا سلسلہ کیہی مزل آتہ خلسہ جدت نا مزل آگام خلسہ راہی اے۔ قصہ او داستان نا تعلق ہم انسان نا زندتوں اولیکودے تیان گنڈوک اے۔ انسان تینے خوش تخنگ کن تینا دمدری اے مرکنگ کن مافوق الفطرت یعنی غیر حقیقی آکرادار آتا کمک ات قصہ گوئی اے شروع کرے۔ دا سلسلہ سر سوپی نا کنڈا اسہ انقلابی او گام اس ثابت مس۔ مدان مدان انسان تینا راج ٹی تینا مخلوق تون تعلق داری اے برج تخنگ کن او تینا جند اتو مروکا واقعہ غاتہ بیان کنگ اے لازمی سرپند مس۔ تو او تینا خڑک انا بندغاتہ مچ کرے او اوفتہ تینا جند اتو مروکا واقعہ غاتہ بیان کنگ شروع کرے۔ دے درست کاریم کنگ آن پد تینا احوال اے بیان کنگ آن اسہ تو اوتا دم دری کم مس ایلو او تینا راج ٹنا ڈکھ اوویل آتیاں ہم وخب مسور۔ اندن قصہ او داستان گوئی نا اولیکو خشت تخنگ۔ دا سلسلہ وخت اتون او اور شون ہلسہ کرے۔ وقار عظیم تینا کتا ب "داستان سے افسانے تک" ٹی دن نوشتہ کیک۔

"قصہ غان انسان نا تعلق او شوق اونا راجی زندانا اسہ حقیقت اسے ہرا دے تاریخ ٹی سنجیدگی او اونا فکرانا منطق پورا ثبوت تون تسلیم کرینے۔ انسان تینا راجی زند انا بالکل اولیکو دور ٹی فطرت نا ہرا طاقت آتا مقابلہ اے کرے، اوفتون مون تس، دا چک او تاڑیٹی او ہر سختی او منزلا تیان گدرینگ ساسر سوپی و کامرانی نا ہرا روشنائی اے خنا اوڑان خوشی حاصل کرے۔ دا نا روداد اے ہننگ اودے اسہ سرور اس تس۔ ہرا سرور اودے تینتو مروکا ہر واقعہ اے بیان کنگ نا عادی کرے۔ اندا قصہ پاننگ یا داستان گوئی نا آغاز اے۔ دم دروکا انسان اے تینا دے درست نا دم درینگ اے مرکنگ کن فطرتا۔ اسہ ہندنو مشغلہ ٹیے نا تلاش مریک ہرا اونا فطری احساس برتری اے تسکین ایخ (Azeem, 1960, p. 1)۔

قصہ او داستان گوئی نا سفر ہمو رنگ ٹی سلنو۔ وخت انا بدل مروکا دروشم آن رنگ ہرفسا ناول او افسانہ نا دروشم ٹی بدل مس قصہ و داستان نا وجود اینو ہم ارے و لے دا دور افسانہ و ناول نا ے۔ ہراوڑ کہ انسان نا زند کیہی انقلاباتیاں گدرینگ ہندن ادب نا رنگ ہم انقلابی مرسہ ہنا۔ قصہ و داستان آتیاں اوفتا دلچسپی آن انسان نا تصور اودے اونا جندانا زندگی نا کنڈا ہیس۔ انسان نوشت و خوان نا کنڈا بس۔ او مافوق الفطرت او غیر حقیقی آ دنیا غان پیشتمسہ تینا جندانا دنیاٹی گام تخا۔ او دیو اوپری تا قصہ غاتیاں زیات تینا راج انا قصہ غاتہ بیان کنگ اے شروع کرے۔ انسان نا زند انا سفر بہاز تیز مس توانسان اے بہلا ناول آتا خواننگ کن وار ملتو تو مختصر کہانی یعنی افسانہ نا کنڈا بس۔ افسانہ اینو ناول آن ہم زیات مقبول اے۔ انتے کہ دا اسہ نشست ٹی او اسہ وخت آ خواننگ مریک۔ افسانہ ناول نارندت تینا جاگہ ے ادبی دنیاٹی سوگو کرے۔ ہر دور انا وڑ اینو افسانہ نارجھان ادب ٹی کل آن زیات اے۔ اینو نا دور ٹی وخت بہاز تیزی ات سفر کنگ۔ دا دور ٹی قصہ او داستان ہننگ یا ناول خواننگ او بیان کنگ کن وخت باز کم اے۔ ہندا خاطران افسانہ دا ضرورت اے پورو کنگ نا لائخی

تخک۔ افسانہ ٹی انسان نا راج نا ہر پہلو بیان مریک ہراڑان بنوک او خوانوک آ تینا وخت و دور انا معلوم داری اے تخک۔ افسانہ اگرچہ اسہ فرضی اوقصہ ٹیے مگر دا حقیقت نا ترجمانی ے کیک دنیا نا ہر ادب نا وژٹ اردو ادب ٹی ترقی پسند تحریک افسانہ ٹی اسہ انقلابی او دروشم ٹس ہیس۔ حقیقت او حقیقت نگاری نا پرچار ے ی تیزی ٹ کرے۔ ہراڑان اردو افسانہ اسہ پوسکنو او سفر

ٹسے نا بنائے کرے۔ افسانہ ٹی حقیقت نگاری ترقی پسند تحریک نا اسہ بھلو کارنامہ ٹسے۔ ہراکہ روس انا اشتراکیت پسند نظریہ غان متاثر اس۔ اردو ادب نا گچینا محقق، نقاد، ادیب ڈاکٹر سلیم اختر تینا کتاب "افسانہ و افسانہ نگار" ٹی دُن نوشتہ کیک۔

"ترقی پسند ادب نا تحریک اگر پین پیچ اس تتو۔ تو اونا اثر آن افسانہ ٹی حقیقت نگاری او واقعیت نگاری نا رجحان عام مس۔ او ولدا اونا نتیجہ دا مس کہ اولیکو وار معاشرہ نا مونا صفا او شیشہ اس تخنگا۔ ہرا اونا گندگی، کمی او تضادات آتہ پاش کرے۔ او اردو افسانہ نا مردہ انگا جون ٹی ساء شاغا۔ دا حد اسکان کہ او وخت انا پوسکنا افسانہ ترقی پسند افسانہ قرار تننگا۔ ای تو سمجھو کہ داتحریک نا کل آن بھلا تس انداے۔ دا تحریک نا وجہ غان افسانہ ٹی حقیقت نگاری او واقعیت نگاری ترقی کرساندا خس تقویت حاصل کرے۔ دا نا بدل ائی حالات اک او بدل مروکا ادبی مسخت نا باوجود اینو اسکا اوفتہ اردو افسانہ ٹی جاگہ ملا" (Akhtar, 1991, p. 33)

براہوئی ادب ٹی ہم ایلو دنیا نا ادب آتا وژ تبدیلی برسا کرینو۔ براہوئی ادب ٹی قصہ او داستان آتا بھلو مڈی اس ساڑی اے۔ براہوئی نثر نا بھلو کچ اس زیان مسونے ولے داکان بیدس اینو ہم دا حوالہ ٹی براہوئی ادب سیر دیر اے۔ ہند ن اگہ ناول او افسانہ نا کنڈا نظر شاغن تو اینو وخت انا خواست آتا وژٹ براہوئی افسانہ نگارو ناول نگار اک ہم تینا قلم نا طاقت ٹٹ توارے بڑزا کرینو اوفک فکشن نا میلانے خالی الیتنو۔ داوخت آ ناول افسانہ غاتا ہم بھلو کچ اس ننتون ساڑی اے ولے ایلو زبان تا مونا ننا نوشت اک او خس افسا خس مروئی اس تا۔ براہوئی افسانہ ہم تینا اسہ جتائو رنگ اسے نا مالک اے۔ براہوئی افسانہ نگاراک ہم ایلو ادب آتیان بار ہر موضوع آ قلم ہرفینو۔ تینا راج انا ہر ڈکھ اے محسوس کرسہ اوژان تینا خیالاتہ درشان کرینو۔

براہوئی افسانہ ٹی ہم حقیقت نگاری او واقعیت نگاری ترقی پسند تحریک نا سوب آن پاش اے۔ براہوئی افسانہ نگار ہم تینا قلم نا زبان اٹ ترقی پسند تحریک آن متاثر مرسہ تینا مخلوق نا بدحالی اے بیان کرینے۔ اوہروخت ظلم و زوراک نا مذمت اے کرینے۔ ا ونا خلاف قلم ہرفینو۔ انقلاب روس ہرا نظریہ او سوچ انا بنیاد آ تخنگا اوڑے افسانہ او ناول نگار آتا ہم بشخ اس امنا کیک۔ روسی افسانہ نگاراک سوشلزم نا پرچارے کرسہ سرمایہ دارانہ نظام نا خلاف تینا قلم نا زبان اٹ جنگ کریر۔ دانا اثراک مچا دنیا نا ادب آتیا تما ر۔ ہندن برصغیر ائی ترقی پسند تحریک نا بنا مس۔ اردو افسانہ و ناول نا دروشم ہم اسہ پوسکنو رنگ اس ہرفے۔ ترقی پسند تحریک نا اثر آن براہوئی افسانہ ہم تینے ٹی دارنگ اے جاگہ تس۔ ہراژان نہ بیرہ براہوئی افسانہ نا آغاز مس بلکہ براہوئی افسانہ نا ارتقاء ہم اندا کان مس۔ ترقی پسندی یا سوشلزم نا نظریہ اے براہوئی افسانہ ہم قبول کرے۔ ننا راج ٹی ہم دا نظریہ اے امنا کنگ آ۔ دا نظریہ نا پاش مننگ آن مست راج ٹی بہاز بھلو وٹیل اسور ہرافتیا قلم ہرفینگ آن اینو اسہ حد اسکان اوفک ختم مسونو یا ختم مننگ او۔ اینو ہم دا ناسور آ بیمار تا خلاف قلم نا توار بڑزا مننگ اے۔

براہوئی افسانہ نگاراک مدام راج ٹٹاڈکھ ووٹیل آتہ تینا نوشت آتازینت جوڑ کرینو۔ ننا راج ٹی ہراڑے میر او معتبر آتا ظلم، بوتار او بزغر نا چک و تاڑ، نیازی تیا ظلم، مظلوم او مزدور نا حق اے غصب کنگ اسہ لس او ہیبت اسے۔ ولہ ایلو کنڈا ہرن تو ننا راج ٹٹا جوانی تہ ڈکھنگ او ننا راج اے جلی کنگ ائی ننا دا بڑز انا تائفہ نا دو سختی ارے۔ ہراڑے میر او معتبر اک ننا غریب الس نا بیوسی، بے کسی، لاچارے او بے آسرائی آن فائدہ ہرفسہ اوفتا حق آتہ کنیرہ اوفتہ گوڈا تیا تولفرہ اوفتہ ہندا حالت آ سر کیرہ کہ اوفک دا ظالم آتا مونا تینا خنتہ ہم بڑز کنگ کپس۔ ہموڑے دا سرمایہ دار تا چوچہ غاک شریف انگا بندغ آتا عزت آتون گوازی کیرہ۔ اوفتے کس اس ہرفوکو ہم اف۔ اگہ کس اس اوفتا باروٹ شکایت اس ارے تو اونا جند ٹٹا عزت او شرف کم مریک۔ اندن افسانہ نگارمنیر اثر رئیسانی تینا اسہ افسانہ سیٹی دن نوشتہ کیک:

"میر گہرام خان نا مار ہراڈے آن ہوش سہنبالاسس ہمے دے آن چنایے لٹ تسکہ۔ میر نا عزت نا خاطران کس اودے منع کتوکہ۔ مرسا مرساداسا بھلا بندغ آتے، پیرنگتے ہراڑے خناکہ حق او ناحق بے عزت کریکہ۔ منہ وخت گدرینگا اسہ دے محبت خان او منہ بندغ پین میر گہرام تون مار ٹٹا تہ شکایت اے کریر۔ میر گہرام بجائے شکایت اے بننگ نا یکدم پارے ہراکان گولی ٹٹ خلک نیے۔ ضرور نم ہم اوڑتو تنک تمانرے۔ شار بندغ آن پرے اینو سکان کس اونا باروٹ دہن ہیبت کتے۔ ہر کس بریک اونا لائخی او نا عقل مندی نا ہیبت اے کیک۔ نیم آن ہراڈے کس اس دوآن تہ کسک گڑا کتے خبر کبو۔" (Asar, 2008, p. 73)

میر او معتبر آتا ظلم و زوراک آن لس مخلوق نا زند تہارمی تاگوچی مریک۔ ہرا نا بھلا فائدہ ہندا میر او ملک آتہ رسینگ۔ او تینا زوراک اے پین ودفرہ۔ اگہ کس اس بہاز ترقی پسند مس او معاشرہ نا غریباتہ سنبهانگ نا کوشست کرے تو اونا دیک کنیرہ۔ کس نا دا مجال اف کہ او میر آتا کنڈا خنتہ ردی ٹٹ بڑزا کے۔ میر او معتبر سرمایہ داراتا خلاف ہرا دو مریفنگا او گڈنگ۔ ہرا خن بڑزاس کشنگک، ہرا نت مونا مس گڈنگک۔ مریک او ہرا سوچ ودی مس او کان مست ایسر مریک۔ او ہر بش مروکا اورے گڈرہ۔ انداخلیس آن اوفتا

مونا کس اس ہیت کنگ کپک - اوفتا خلیس آن ہرکس تینا عزت ی بچفک - تینا حق آتیاں دو ہر فرہ ولے میرا نا مونا اسہ خرینو ہیتس ہم کنگ کپسہ - اسہ چنکو ہیتس اوفتا زندگی نا گڈیکو دے ثابت مننگ کیک - اگہ اسہ ترقی پسند اس اوتا خلا ف ہیتس کرے تو اوفک دادے گڑغاتیان ختم کیرہ تاکہ پین کسس اس پنت ہلے - او پین وخت کسس دنو ہیت کپ - اندن غمخوار حیات تینا اسہ افسانہ سیٹی دن نوشتہ کیک:

"کہ سخی دادنا پاننگ داس کہ سردار نی عمر اوپشت ئے آن کئے اسہ کچا آ لائی تننگ اس - انداپاننگ اٹ کہ زمین کنائے اندن ہر سال نی گدرینگوکا سال آن زیات فصل ارفسہ انت کئے اراجنا اف؟ کئے زند خوشی او ارمان اف؟ خید و خواری کنا --- نی تیار غٹ بہرہ اے دیسہ --- دا ہننگ تون سردار نا رنگ پوشکن خیسن مس اوفک پاریر سخی داد! ناباٹی پین کس نا دوی داہیت اے کنگ اے، نا پیرہ ننا بزغری تون ورنائی آن پیر مس اوکسک، نا خاہوت ننا مے مسونے، نی اراکان داحق انا ہیتاتہ ہیل کریس؟ امو بادوی آکئے سر کر کہ ای امو دوی نے کتار ئے نا کیو نا دلدست آتخو ---

اوفک حکم تسور کہ پتہ بو داسیہ زبان ایکہ کنا بادشائی اے کیک ----- اینو سخی داد داہیت اے کنگ اے پگہ پین اس کرو----- ذواس رسیفبوا مجرم اے کئے آ۔

سردارنا مشیراک پاریرخواجہ داغٹ جیڑہ نا سوب حلیم نا مار منصور اے - اراگڑاس وخت بغداد اٹ خوانابس او اینو داحق و صداقت نا زراب ٹٹ ننا باوہ پیری آ میراٹ آتے ہس کنگ اے - ساہت ٹٹی مشیراک منصور اے سردار نا مونا حاضر کریر - سردار غور ئے تو منصور آ مون کرسہ پارے انت تماشہ اوچمبازی اس ننا پُر امن آ اشار ٹٹ بنا کرینس؟ ہند کر داخرینا دوی اے تینا نہ کہ بادوی کن سکوس! منصور نا خنک سردارنا خنتے ٹی خلوک اوفک خوڑتی ٹٹ اونا ہیتاتے ہننگ اسور - سردار تینا مخملی آکریسی آن زرس تینے راست کریسہ پارے نے سر پدی مرے کہ دا ملک اٹ منہ وخت مست نے انبار عیسیٰ پنی او گنوک اس اندا وڑ حق و راستی نا پنت مخلوق نا دماغاتے خراب کرے نے او ننادربارنا بزرگتے بدرد کرے اونا انجام آن چاوہ نے خراف؟ اے تم نی چنک مسونس ----- اودے نن صلیب آ میخ کرین----- ہلس مریس نی -----! نا حیثیت انت اے " (Hayyat, 2011, p. 24)

میرا اوملک، مال و دولت والا مونا کس اس سلنگ کپک، اوفتا حکم ہر بیوس و لاچارے ہر حال ٹٹ منوئی تمک - اوفتہ میر او ملک آتیکن ہروڑ ٹٹا قربانی تروئی تمک - جان، مال، عزت، اولاد اوفتے وختس ہم دا کار خیر آن پدی مننگ کپسہ اگہ کس اس حکم اے منتو تو دا اونا جندنا گڈیکو دے مرو - یا تو اودے میرا حکم اے منوئی تمک یا خلق آن ہمپوئی تمک - اندن راج انا نبض اے منیر اسر تینا اسہ افسانہ سیٹی دن نوشتہ کیک:

"ملک احمد خان (سلیم) نا برام نا تیاری ٹی لگاسس، تاریخ تخنگاسس نیازییک تینا بندوبست ٹی اسرہ - دے ئس سلیم بیسن آن بس دا تیاری تہ خنا باوہ اے پارے کنا برام اے پد بٹ - انتئے کہ دا برام آن مست کنا است اسہ پین برام اس خواہک - کئے فتح محمد نا مسڑ دوست بسونے - ای خواوہ اول اودے اراٹی ہتیو - ملک احمد خان مار ٹٹا دا ہیت آتہ ہنگ تو پریشان مس - ولے سلیم باوہ غا زور تخا - ملک مار انا خوشی کن مجبور مس - دا برام اے پد بٹ - فتح محمد نا ار اغا رسال انا - سلیم اے مست آن سما اس کہ او ملک نا مارے کل جائیداد نا اسٹ آ وارٹ اے - شارٹی کل اونا ہیت اے پین کپسہ - ضرور و ہفتہ دہ دے ٹٹی سانگ برام کل ایسر مریہ - ولے انتکہ سلیم سوچاسس او وڑ متو - فتح محمد جواب تس - انتئے کہ سلیم نا کردار ہش و تول اودے جوان نظر بتوکہ ہموڑان چھپی ٹٹ تینا مسڑ نا سانگ اے رحیم بخش نا مار تون کرے - تانکہ ملک نا کسر بند مرے - ولدا دا باروٹ ہف - دے ئس سلیم اے سانگ آن انکار اودے دہن زوت پین جاگہ اس سانگ بندی نا ہنگ تو آسمان کن انا ہندن غصہ ٹی بس کہ ہمے کتوکہ آراٹے تا خاخر تتو - سلیم جوش ٹٹی اس خن ترانا فتح محمد نا کٹڈا ہنا بہاز بد رد کرے تہ - سانگ اے پرغنگ نا پارے تہ - ولے فتح محمد تینا مجبوری اے ظاہر کرے - سلیم پین بے حوصلہ مس - انا باوہ اے مجبور کرے - رحیم بخش نا اراغا مون تس - ملک رحیم بخش آ زور شاغا کہ او تینا کٹڈان سانگ آن دو ہر فرہ - نہ تہ مرگ زند " (Asar, 2008, p. 43)

ملک، میرو معتبر آنا نا انصافی راج ٹٹا اسہ خرینو حقیقت اسے - میرا معتبر آنا ہندا کوشست مریک کہ اوفتا مونا کس سلنگ نا طاقت تخپ - اوفتا بادشائی مدام برقرار مرے - اوفتا مونا کس اس درینگ کپ - انتئے کہ اگہ او تینا رعب اے زندہ تخنگ کتوس تو اوتا ہیت آتہ بروکا وخت اٹی کس اس ہم ہننگ کن تیار مفک - اوفتا بہلا خواہش اندا دے کہ کس اس ہم با شعور مف - کس نا چنا خوانپ - تانکہ

او میر او معتبر آتا نت انا لتر مریر - ننا راج ٹی لوڑی اے انتہائی کم تر خیال کننگاک - اگہ کس پائک کہ خان لوڑی اے بھلا ایلم ہرفینے۔
ولے دیے پائک کہ خان لوڑی تون اوار ارغ کننگے یا لوڑی اے تینا خڑکا تولفینے - ہندن غم خوار حیات تینا افسانہ نہ سیٹی نوشتہ کیک:

دیے ئس جشن انا سر ہلنگ آن مُست میر ایردل خان نا مار شاداد ، دین محمد اس تا اراغا بس۔ تینا میری آ غومبارہ تون پارے۔ دا لوڑی ارادے۔۔۔۔۔؟ اینو انت خدا نا قہار تما ای آتہ کہ ہرے کننگ اے۔ انت اودے اینو سما اف کہ اینو جشن۔ میر ایردل خان اے۔۔۔۔۔!!! کل مخلوق سلوکے جشن سر ہلنگ اے اونا درک اف۔۔۔۔۔ دُر محمد نا ارائی اموکان اسہ ضعیف او ورنندی ئیے ٹی پارے خواجہ دین محمد نا باوہ استونا سے اندن ہل اے کہ سروئی اف۔۔۔۔۔ باور کیس دا گڈ ٹ بے سدھ لیپ ٹ تموکے۔ خدا اودے دیے ئس مست کیسے۔۔۔۔۔! اڑے دینو نی بشہ دول اے ہرف۔۔۔۔۔ شاداد خان باز تکبر ٹی پارے۔ دین محمد میر ئنا مارے شائستگی ٹ ورنندی ترسہ پارے نہ خواجہ۔۔۔۔۔! معزرت ات ای اسٹ تو دول خلنگ اے ہم تہرہ۔۔۔۔۔ کہ خوانندہ ئیے ات۔ تینا خواننگ تو آختہ مسونٹ۔ دا کسب آ توجہ تہ نہ۔۔۔۔۔ داسہ کنا پی۔ اے نا امتحان ہم خڑکے اے تیاری کننگ ات۔ شاداد خان اونا کپی تہ او کتابتہ خسسہ پارے ہو لوڑی نا مار۔۔۔۔۔ نا باوہ نانفس پیش تما دول خلنگ او ننا دو تا سلنگ آن۔۔۔۔۔ لمہ نا دیے مچا دیے ننا ارائی چوکری ئ چوپڑ کشک۔۔۔۔۔ نی بھلن مسونس تو ننا زیاتی تا کننگ آن۔۔۔۔۔ وانی نی مسوس خوانوک۔۔۔۔۔ شاداد ٹاکو خلسہ پارسا انا۔ نی اولیکو لوڑی اس کہ پاسہ خوانوہ۔"
(Hayyat, 2011, p. 29)

ہراڑے میر او معتبر آتا بادشائی لس عوام کن موت آن کم اف۔ ہموڑے سود خور آفسر وپولیس والا تاگندہ ٹنگا کڑدار ہم ننا راج اکن اسہ ویل اسے۔ داراج ٹی غریب ہر نسخل ٹی نسننگ۔ اسہ کنڈان میر آتا خنک زیٹ مریرہ تو ایلو کنڈان افسر اتا پڈ آک ننا سوتا کننگ آن بھلن مرسہ ہننگ او ہندن عامر فیاض تینا افسانہ سیٹی نوشتہ کیک :

"ای حیران مسوٹ کہ دادے انت مس؟ زرس مست تو نن تون جی او جان ات ہیت کریکہ، داسہ نے آخن تہ کشنگ اے۔ خیر ای ولدا چپ کریٹ ہنداڑتون اسہ بندغ اس بس پارے، خواجہ ای نم اسہ پرسنٹ اس ایتوہ۔ نم کنا کاریم اے مستی دبو۔ حمید جان بھاز خوش اخلاقی ٹی اودے تولنگ نا پارے، ہچو سیٹ اس خالی الو۔ ننا کنڈا ہرا پارے، خواجہ دا کنا دفترے نما ارا اف کہ جوکہ ارے۔ توسن ارے۔ پاریت نم زرس انتظار کبو۔۔۔۔۔" (Fayyaz, 2017, p. 71)

راج ٹی پن انا ملا او سید اک ہم میر آتیان کم ظلم کتہ نو۔ اوفک تینا وڑٹ تینا کاریم اے کشانو۔ اوفک ہم مخلوق نا سادٹی آن فائدہ ارفننگ اے گیرام کتنو۔ اندن عامر فیاض نا اسہ افسانہ اسے آن اقتباس اس :

"حضرت صاحب پارے دا نقشہ نا ردٹ نے داکان مستی پیدل ہنوئی اے۔ خیر سنگت آک دغر اے ہرفیر، مستی روانہ مسون۔ ٹھاک نیمروچ اس۔ باسنی انداخہ زیات اسکہ کہ مش تا سہدار آک ہم تینا کوڈ آتیٹی، ہنکنی اسور۔ یا داوڑ باننگ کہ محشر نا میدان ئ حساب کتاب مروئی اے۔ دیے اسہ نیزہ ئس شیف بسونے۔ زرہ سے آن گڈ کنا پچ آک ہم خید ٹی پالسر و ای پیدل ہنسنہ ہنسنہ بے زار مسوٹ دنچا کنا است انا ہیت اے شعیب جان پہہ مس۔ او کئے دلانہ ترسہ پارے ایلم جان ہر جوان انگا گڑا دن آسانی ات ملیپک۔ دا خواری تیان پد دیے اس سرسوب مروں۔ گڑا بس زند چس کیک۔

نن اندا ہیت آتیٹی اسن کہ حضرت صاحب اسہ خل اسے نا رہی آسلیس پارے، نقشہ نا ردٹ جاگہ اندا دیے۔
دیے ئس دا ہیت اے خواجہ غاک ہنگر۔ اسہ جٹ اسے ٹی اوفتا دم درینگ انا۔ اسہ دم اسے تو بیل او کلنگ آتہ کشار او ختنگ اے شروع کریر۔ واری واری کل تا ختیسہ کریر۔ ختیسہ ختیسہ مخ اسینا کچ دا مش ٹی کھڈ س جوڑ مس۔ کل انا ہلشارہ اس۔ حضرت صاحب کہ داوخت اسکان اسہ سیخا سے ٹی آرام ات تولوک تسبیح خواناکہ (Fayyaz, 2017, p. 75) ،

راج ٹی ہر بندغ تینا وس انا کج ظالم مریک اسه ترقی پسند نوشت کار اسے نا اہم انگا کاریم اندادے کہ او ہمو ڈکھوکے ظالم اے یا ہمو شیر انا سل اٹی دھوکا بیش اے پاش کیک - اندن کیہی سودخوراً سیٹھ اک غریب آتا دتر تہ او فتا مرک آن پدہم کش کنگ آن ہرے کیسہ اندن گل بنگلزئی اسه افسانہ سیٹی دن نوشتہ کیک :

"باز وخت آن گڈ سما کرے بش مس اونا ارانا مونا منہ بندغ سلوک اسورہ پاریر کہ قبر تیار اے ولے کفن اف - خالق داد تینا ارانا رزان تہ لیلام کرے گڑا سیٹھ کفن کن پچ تستہ - مار ٹنا کہنگ آن گڈ خالق داد نا زائیفہ بیمار مس - کس او فتا کنڈا بتوکہ - بیرہ اسه خدا نا بندغ اس اسکہ کہ او فتے صبح و شام ارغ تسکہ تاکہ اوک جوڑ مسور - اینو خالق داد ے ہمو بندغ اک پنچ شش سال آن خنتویسر - تپسہ اونا زندگی ٹی بھلو تبدیلی ٹس بس عمر سی و پنچ سال اے مگہ پنجا سال آن کم خنگیک - او مخنگ اے تیک اونا است کسکوئے - انتے کہ مخنگ ہموڑ کئے کہ او فتے دنیا ارے " (GUI, 2008, p. 245)

ایہن ہم پارہ کہ غریب ئی سیال اف - دنیا ئی غریب و مظلوم نا زند ہم میار ئیے - ہر جاگہ سرمایہ دار آتا چنبہ نا کیرغان اے - طبقاتی نظام نا سوب آن غریب پن غریب مرسہ ہنگ اے او امیر او سرمایہ دار اک پن ترقی نا کنڈا گام خلنگ او - افسانہ نگار او ادیب دانشوراک اک تینا قلم نا زبان ٹت دا ظلم انا خلاف مدام توار بڑا کرینو -

کھٹیا

قصہ او داستان آتا سفر ناول، ناولت، افسانہ و افسانچہ اسکا سر مرسا جاری و ساری اے - پری جن، دیوآتا قصہ غاتیان انسانی کردار آتسکان سفر اسه انقلابی او دروشم اس ہرے - وخت ٹنا بدل مننگ تون او اواراوار انسان نا ترقی نا سفر ہم کیہی رنگاتہ بدل کرے - وخت و حالات اک ہم ادب نا زی آ اثر انداز مسور - ہراژان ادب اسه دور آن ایلو دور ٹی داخل مرسہ ہنا - اندن اسه دور اس ترقی پسند دور ہم ادب نا دروشم اے اسه جتا او رنگ اس تس - ادب برائے زندگی نا پرچار باز تیزی ٹت شروع مس - دا تحریک روس ٹی بش مروکا انقلاب نا اثر آن مچا دنیا ٹی تالان مس - برصغیر ہم دا اثر آن رنگ ہرے - ہندن دا نا اثر براہوئی زبان و ادب نا زی آہم تما - براہوئی نوشت کاراک ہم برصغیر نا نوشت کاراتیان متاثر مرسا معاشی نا ہمواری و راجی ظلم و زوراکي تا خلاف قلم ہر فیر - اگر نن براہوئی افسانہ غا نظر اس شاغن تو براہوئی افسانہ ترقی پسند تحریک نا مرہون منت ے - ترقی پسند تحریک برصغیر ٹی کلآن زیات افسانہ غا اثر شاغا تو براہوئی نوشت کاراک ہم افسانہ نوشت کنگ ٹی طبع آزمائی کنگ ے شروع کریر - ہراکہ سر سوب مس -

داکان مست ہم ادب انسانی زند ٹنا ترجمانی اے کریکہ - ولے زیات تر شاعر و ادیب آتا پاننگ اس کہ ادب زند انا ترجمانی تون اوار اوار ساعت تیری نا ہم اسه فن اسے - بہازا ادیب اک ادب ئی ہم ادب برائے ادب نا حداسکان محدود تخرہ - ولے ترقی پسند تحریک ادب نا تعلق اے زند ٹتو پن سوگو کرے - ترقی پسند ادیب اک ادب برائے ادب نا جاگہ غا ادب برائے زندگی نا نعرہ ے بڑا کریر - اوفک ادب ئی زندگی نا ترجمان تسلیم کریر - ہراژان اسه پوسکنو دور اس ادب ٹی بنامس -

براہوئی زبان نا نوشت کاراک ہم براہوئی ادب ٹی دا رجحان ئی جوانی و سر جمی ٹت مونی ہیسر - براہوئی افسانہ نا بنا ہم ترقی پسند ادب نادور تون گنڈوک اے - براہوئی نوشت کاراک تینا قلم نا زورت ترقی پسند نظریہ نا ترجمانی اے کریر ہرافتیٹی گل بنگلزئی ، وحید زبیر ، عارف ضیاء، افضل مراد او ایلو افسانہ نگاراک ترقی پسند خیالاتا ترجمانی اے کرسہ براہوئی افسانہ اے اسه پوسکنو رنگ اس اولیکو دے تیان تسور - راج ٹی مروکا ظلم او زوراکي تے توننگ کن اوفک مدام ظلم انا خلاف قلم ہر فیر - حوالہ او کتاباک -

Bibliography (کتاباڪ)

Akhtar, S. (1991). *Afsana aur Afsana nigar*. Lahore, Pakistan: sang-e-mel publisher.

Asar, M. (2008). *Awliko nan*. Quetta, Pakistan: Brahui Academy.

Azeem, W. (1960). *Dastan se Afsany tak*. Karachi, Pakistan: Urdu Academy Sindh.

Fayyaz, A. (2017). *Barrim*. Mastung, Pakistan: Aamach adabi dewan.

GUI, K. (2008). *Brahui adab ma afsany ka irteqa*. Quetta, Pakistan: Brahui adabi society.

Hayyat, G. (2011). *Cheeda*. Quetta, Pakistan: merder institute of research and publication.

امنائى (Acknowledgment)

اى دا پٽ پولى نوشت نا هر هر لوز نا زمه وارى اے ہرفسه، داہيت اے امنا كيوه كه كنا پٽ پول نا رابشون ڈاڪٽر عابده بلوچ، اسسٽنٽ پروفيسر، شعبه براہوئى نا كمك او رغامنگ اٺ دا پٽ پولى نوشت اے ايسر كنگ نا لائخ مسوٽ۔ او شعبه براہوئى نا استاد مننگ نا سبب آن اونا پن كنا دا پٽ پولى نوشت ٿى ساڙى مننگ ڪٽو۔ دا ہيت نا ڪنہ باز ڏڪھ اے۔ انتيڪه ہائير ايجوڪيشن ڪميشن اسلام آباد نا نوٽيفڪيشن نمبر۔ R&D (SS&H)/HEC/2019/337 dated November 5, 2019، ايكس ڪيٽيگري سيريل نمبر (iv) نا رداٺ البرز نا پبلشرز يا (جامعه بلوچستان) نا پروفيسر آتا پارہ غان ہجو نوشت اس شينڪ ڪنگہرو۔ اى دا ہيت اے اول ٿى سرپندمرسه او امنا ڪرسه تينا نوشت اے البرز ڪن بيدس تينا رابشون نا پن آن رابده ڪريٽ۔ ہرائى البرز نا شونڪار اور شونڪارى باسڪ آتا ہجوزور اس متن۔

نصیب اللہ ساگر